

Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές Λυκείου
Νοέμβριος 2008

Ο αντισυμβατικός κόσμος του Ηλία Δεκουλάκου

Εκλειψη [Πεντάπτυχο]
1976-1978

Η δεκαετία του 1960 ήταν εποχή έντονης πολιτικοποίησης, με σημαντικές ιδεολογικές ανακατατάξεις σε ολόκληρο το δυτικό κόσμο, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα. Η δικτατορία του 1967 έπληξε τη δημοκρατική ευαισθησία των πολιτών και επηρέασε βαθιά τους καλλιτέχνες. Τα πρώτα χρόνια της δικτατορίας οι άνθρωποι της τέχνης, θέλοντας να δείξουν την αντίθεσή τους, απομονώθηκαν, αργότερα πήραν μέρος σε αντιδικτατορικές εκδηλώσεις ή έφυγαν στο εξωτερικό. Η λογοκρισία που επιβλήθηκε δεν άφηνε περιθώρια για ξεκάθαρες μορφές διαμαρτυρίας και έτσι κοινό και καλλιτέχνες προσπαθούσαν να επικοινωνήσουν και να αντισταθούν μέσα από έμμεσους και αλληγορικούς τρόπους, τολμώντας να υπερβούν το συντηρητισμό της εποχής τους.

Όλη αυτή η ατμόσφαιρα, μαζί με την έντονη επιρροή των γεγονότων του γαλλικού Μάη του '68, διαμόρφωσε τη γενιά του '70, τους αυτοεξοριστούς και εκείνους που, μένοντας στην Ελλάδα, αντιστάθηκαν μέσα από την τέχνη τους όπως ο Ηλίας Δεκουλάκος, στον οποίο δεν είχε επιτραπεί η έκδοση διαβατηρίου:

«Για μένα η ζωγραφική ήταν η μόνη αντίσταση που άντεχα. Ήθελα να καταγγείλω κάθε μορφή βίας. Μορφή βίας ήταν και η δικτατορία».

Ο Ηλίας Δεκουλάκος είχε ως στάση ζωής να πηγαίνει «ενάντια στο ρεύμα». Είχε πάντα τη διάθεση, τόσο κατά τη διάρκεια της δικτατορίας όσο και σε όλη του τη ζωή, να ταξιδεύει με το χρωστήρα κόντρα στο ρεύμα, είτε το κοινωνικοπολιτικό είτε το εικαστικό. Θα έλεγε κανείς ότι το όπλο που διάλεξε, ο αερογράφος, ήταν «ένα πιστόλι, μια εύχρηστη συσκευή ψεκασμού του χρώματος, που λειτουργεί με πεπιεσμένο αέρα».

Ο Ηλίας Δεκουλάκος

Σύμφωνα με τα λόγια του «Δεν είμαι μόνο κάποιος που ζωγραφίζει καλά ή κακά, είμαι και κάποιος που επιμένει να σκέφτεται, έστω κι αν αυτό σήμερα θεωρείται τουλάχιστον πολιτικό αδίκημα», καθώς και «Το έχω ξαναπεί, πρωτοπορία σήμερα μόνο ως αντιπαράθεση στα “πρωτοποριακά” ρεύματα θα μπορούσε να νοηθεί». Πίστευε ακράδαντα ότι «σκέπτομαι ό,τι αισθάνομαι και αισθάνομαι ό,τι σκέπτομαι» και σκοπός του ήταν να καταγράψει ζωγραφικά τα αισθήματά του ως προς τα γεγονότα της εποχής του.

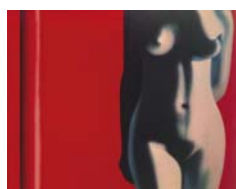
Στην παρούσα έκθεση παρουσιάζονται δύο περίοδοι της δουλειάς του: 1968-1973 και 1974-1978. Τα έργα της πρώτης περιόδου 1968-1973 με φωτορεαλιστικά γυμνά και επινοημένες συμβολικές απεικονίσεις, με σαρκαστική, αντιμιλιταριστική θεματολογία, επρόκειτο να παρουσιαστούν στην Γκαλερί «Αθηνών-Χίλτον» το 1973. Η έκθεση ματαιώθηκε από τη δικτατορία προτού καν εγκαινιαστεί, όταν ορισμένοι πίνακες κρίθηκαν «ακατάλληλοι» από εκπροσώπους της αστυνομίας και από μία δασκάλα που πήγε να την επισκεφτεί με τους μαθητές της. Η δασκάλα, με πρόσχημα τα γυμνά, διαμαρτυρήθηκε, γιατί τα θεώρησε άσεμνα, με αποτέλεσμα να ζητηθεί από τον καλλιτέχνη να απομακρύνει ορισμένα έργα. Ο Δεκουλάκος αρνήθηκε να αποσύρει τα συγκεκριμένα έργα και αργότερα τα παρουσίασε στην γκαλερί «Νέες Μορφές».

Οι πίνακες αυτοί που θεωρήθηκαν ακατάλληλοι για ανηλικούς πριν από 35 χρόνια, καθώς και οι πίνακες με φρούτα που επικρίνουν προφητικά τη σύγκρουση

μεταξύ φύσης και τεχνολογίας αποτελούν τις κορυφαίες στιγμές στην πορεία του Ηλία Δεκουλάκου. Ο ζωγράφος πίστευε ακράδαντα πως με το κριτικό φωτογραφικό ρεαλισμό γκρέμιζε τις εικονικές αξίες και αναδείκνυε τις γνήσιες, καθώς και σε όλη του την πορεία αντιστάθηκε σε ό,τι υπηρετούσε την ύπουλη βία, την κοινωνική καταπίεση, την κατανάλωση και την αλλοτρίωση.

Σπουδή
1972

Τίτλο
1968

Ανάπαυσις
1969

Χειρονομία
1971

*Το μήλον
της έριδος*
1973

Ως σκεπτόμενος καλλιτέχνης ζωγράφιζε το γυναικείο σώμα χρησιμοποιώντας τις στρατηγικές της διαφήμισης, δίνοντας έμφαση στη λεπτομέρεια και παρουσιάζοντας μέρος του σώματος, επειδή ήθελε να χτυπήσει τη διαφήμιση και τον ψεύτικο κόσμο που δημιουργούσε.

Με αυτό τον τρόπο ζωγραφικής, το λαμπερό γυναικείο σώμα γινόταν σύμβολο κάθε ανθρώπινου σώματος που ταπεινώνεται και απειλείται από τη βία, θυμίζοντας πως, σε μια εποχή που η πλειονότητα της κοινωνίας απολάμβανε έναν καταναλωτικό τρόπο ζωής, υπήρχαν οι άνθρωποι που αντιστέκονταν και βασανίζονταν.

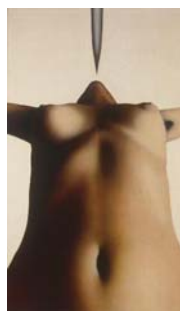
Όλες οι εικόνες αποπνέουν βία, πρώτον με το μέγεθός τους, δεύτερον με την επιδεικτική τους αποσπασματικότητα, τρίτον με τη σχεδόν απάνθρωπη τελειότητα της ζωγραφικής τους εκτέλεσης.

Τίτλο
1969

Διαμέρισμα 579
1969

Ερώτημα
1970

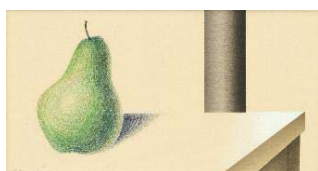

Πρόσωση κατοικίας
1969

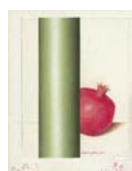
Τα υπόλοιπα έργα ανήκουν στην περίοδο 1974-1978 και παρουσιάστηκαν στην αίθουσα «Δεσμός». Οι πίνακες αυτοί, ζωγραφισμένοι σε μουσαμά με ακρυλικά χρώματα, με την τεχνική του αερογράφου, καταδείκνυαν την εξουσία που ασκεί η τεχνολογία στο όνομα της ανάπτυξης, με κύριο μέσο τη γλώσσα της διαφήμισης. Ας θυμηθούμε ότι εκείνα τα χρόνια είχαν ήδη αρχίσει να εισβάλλουν μαζικά πλέον και στον ελληνικό τρόπο ζωής πολιτισμικά προϊόντα ευρωπαϊκής και αμερικανικής προέλευσης, τα οποία αναμειγνύονταν με τις τοπικές συνήθειες και αλλοτρίωναν τις αξίες των νέων και όχι μόνο ανθρώπων. Είναι ενδεικτικό ότι τα «κάγκελα» πρωταγωνιστούν στους πίνακες θέλοντας να θυμίσουν για άλλη μια φορά τη φυλακή στην οποία είχε μπει η ελληνική κοινωνία.

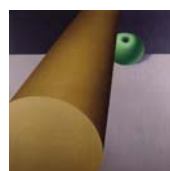
Σπουδή
1974-1978

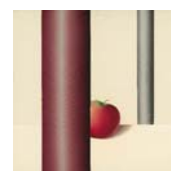
Σπουδή
1977

Σπουδή
1977

Παρουσίες
1976-1978

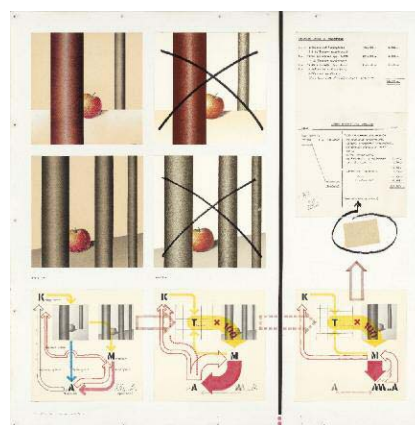

Παρουσίες
1976-1978

Τα έργα αυτά παρουσιάζουν μήλα, αχλάδια, μεταλλικούς σωλήνες που συνυπάρχουν σε λιτές απεικονίσεις και περιέχουν τόσο την ιδέα της αποξένωσης από τη φύση όσο και της αμήχανης συνύπαρξης σ' έναν κόσμο ο οποίος αλλάζει και παραμορφώνεται, όπως επισημαίνει η ιστορικός της τέχνης Μάρθα Χριστοφόγλου: «Ο Δεκουλάκος είχε έναν τρόπο να παραβαίνει τόσο τις επικοινωνιακές συμβάσεις όσο και τις τεχνοτροπικές επιταγές της εποχής του, ίσως επειδή ο βαθύτερος στόχος του ήταν να προσεγγίσει κάτι διαχρονικό και παγκόσμιο, να μετέχει σε μια καθολικότητα, που είναι η πεμπτουσία της καλλιτεχνικής δύναμης».

Σπουδή 1974-1978

Ο Ηλίας Δεκουλάκος δεν δίστασε να παραιτηθεί από τακτικός καθηγητής στην ΑΣΚΤ και να εγκαταλείψει την τεχνική του αερογράφου, που για χρόνια αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι της εικαστικής του έκφρασης.

Από τους πρωτοπόρους της εποχής του, πειραματίστηκε με τη video art και με κατασκευές τριών διαστάσεων.

Ο συνεχής προβληματισμός του για την τέχνη τον έκανε, στο απόγειο της αναγνώρισής του, να αφήσει τις μέχρι τότε τεχνικές του και να επιστρέψει στη ζωγραφική του πινέλου. Σε μια περίοδο που όλοι πίστευαν ότι είχε τελειώσει η παραδοσιακή ζωγραφική στράφηκε στην τοπιογραφία, με μια σειρά τοπίων από τη Μάνη και την Αθήνα, ξαναδοκιμάζοντας την παραδοσιακή τεχνική της ζωγραφικής, την ελαιογραφία σε μουσαμά, και θέλοντας να τονίσει ότι η ζωγραφική του πινέλου και του τελάρου θα υπάρχει για πάντα. Η αντίστασή του, αυτήν τη φορά, ήταν ενάντια στις «αρνητικές επιπτώσεις των ανθρώπινων επεμβάσεων που υποβαθμίζουν το φυσικό, ιστορικό και πολιτιστικό περιβάλλον», θέλοντας να δείξει πόσο πολύ τον προβλημάτιζε πέρα από «τη βία του ανθρώπου προς τον άνθρωπο» η «βία του ανθρώπου προς τη φύση». Η επιστροφή του στην παραδοσιακή ζωγραφική ήταν ένας τρόπος να βαδίσει ξανά «ενάντια στο ρεύμα», να υπερασπιστεί «την παράδοση» και «τις ρίζες του τόπου» και να αποτυπώσει τη βιωματική-συναισθηματική του σχέση με τον τόπο με εξπρεσιονιστική ένταση θέλοντας να μεταγράψει σε παλλόμενες χρωματικές επιφάνειες την οπτική συγκίνηση που του προκαλούσαν τα αγαπημένα του τοπία και οι αντανάκλασεις του φωτός σε αυτά. Άλλωστε, όπως έλεγε και ο ίδιος: «Μ' αρέσει να χαίρομαι τη διαδικασία του ζωγραφίσματος, συχνά, αδιαφορώντας για το αποτέλεσμα. Τη ζωγραφική τη βρήκα σαν την καλύτερη ευκαιρία για να παίζω σ' όλη μου τη ζωή. Το παιχνίδι είναι η πιο σοβαρή απασχόληση του ανθρώπου».

Μανιάτικος πύργος στο πρωινό φως του καλοκαιριού

1986-1991

Ερωτήματα για περαιτέρω σκέψεις...

- Βλέποντας τα έργα του Ηλία Δεκουλάκου τι συναισθήματα νιώθεις;.....
- Τι διαφορές θα μπορούσες να βρεις ανάμεσα στα έργα που παρουσιάζονται τα χρόνια 1968-1978 και στο έργο που φιλοτεχνεί το 1990;.....
- Με ποια τεχνική έγιναν τα έργα των περιόδων 1969-1978 σε σχέση με εκείνα της περιόδου 1986-1991;.....
- Σε ποιους από τους πίνακες που παρουσιάζονται στηλιτεύεται έντονα ο ψεύτικος καταναλωτικός τρόπος ζωής;.....
- Τι παρατηρείς στον τρόπο που απεικονίζει ο ζωγράφος τα ανθρώπινα σώματα;.....
- Έχοντας περιηγηθεί στα έργα του ζωγράφου τι μήνυμα πιστεύεις ότι ήθελε να δώσει και γιατί; Πιστεύεις ότι ο τρόπος που διάλεξε να εκφραστεί ήταν ο πιο προσοδοφόρος και του εξασφάλιζε πιο άνετη ζωή και αναγνώριση;.....
- Τι πιστεύεις ότι προσέφερε στο κοινό η σαρκαστική και αντιμilitarιστική θεματολογία του ζωγράφου τα δύσκολα χρόνια της δικτατορίας;.....
- Εάν ζούσες σε χρόνια που οι ατομικές ελευθερίες διώκονται, η τεχνολογία αλλοτριώνει τον παραδοσιακό τρόπο ζωής και ένιωθες πως όλα όσα αγαπούσες κινδύνευαν να εξαφανιστούν, με ποια μορφή τέχνης θα προσπαθούσες να αντιδράσεις;.....

Βιβλιογραφία

- Ηλίας Δεκουλάκος, *Αναδρομή 1968-1978, Ζωγραφική 1968-1973 και Πλαστικό Σύνολο*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2008.
- Μάρθα-Ελλη Χριστόφογλου, «Η καταλυτική επίδραση της δικτατορίας», *Καθημερινή* 09/01/05.
- Γιάννης Μπόλης, «Πολύμορφη απεικόνιση», *Καθημερινή* 14/10/2008.
- Νίκος Γ. Ευδάκης, «Ένα πινέλο δεμένο στην ουρά του γαϊδάρου», *Καθημερινή* 14/10/2008.
- *Η Ζωγραφική της γενιάς του '70 - Α' Ανάγνωση*, Μουσείο Φρυσίρα.
- Φ. Μπάρκα, «Πάντα αντισυμβατικός, γι' αυτό διαχρονικός», *Ελευθεροτυπία* 3/11/2008.
- *Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης - Συλλογές*.
- Μαρία Μαραγκού, «Παιχνίδι: η σοβαρότερη απασχόληση του ανθρώπου». *Ελευθεροτυπία*, 09/12/2002

Πηγές από το Διαδίκτυο

- Ηλίας Δεκουλάκος, αναδρομή 1968-1978, στο culturenow.gr, 14/10/2008.
- *Αναδρομή στο έργο του Ηλία Δεκουλάκου*, στο ert.gr, 14/10/2008.

Βιογραφικό Σημείωμα

1929 Έτος γέννησης. Τόπος γέννησης: Αθήνα. Καταγωγή: Λάγια Ανατολικής Μάνης.

1956 Δίπλωμα ζωγραφικής Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών Αθηνών.

1960-1968 Καθηγητής Σχολής Διακοσμητικών Τεχνών Αθηναϊκού Τεχνολογικού Ομίλου (Δοξιάδη).

1969-1972 Ιδιωτικό εργαστήριο ελευθέρων σπουδών ζωγραφικής.

1982-1988 Καθηγητής Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών Αθηνών.

1989 Ομότιμος καθηγητής Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών Αθηνών.

1998 Έτος θανάτου.

Έργα του βρίσκονται στις εξής συλλογές: Βουλή των Ελλήνων, Εθνική Πινακοθήκη, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Μουσείο Μπενάκη, Μουσείο Νεοελληνικής Τέχνης Δήμου Ροδίων, Πινακοθήκη Ε. Αβέρωφ - Μέτσοβο, Πινακοθήκη Σύγχρονης Τέχνης Αιτωλοακαρνανίας Χρήστου & Σοφίας Μοσχανδρέου, Πινακοθήκη τού Δήμου Αθηναίων, Υπουργείο Πολιτισμού, καθώς και σε ιδιωτικές συλλογές στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Καρέκλες, 1968

Το εκπαιδευτικό έντυπο *Ο αντισυμβατικός κόσμος του Ηλία Δεκουλάκου* πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της έκθεσης «*Ηλίας Δεκουλάκος, Αναδρομή 1968-1978*», 30 Οκτωβρίου 2008-7 Δεκεμβρίου 2008.

Κείμενα και επιλογή υλικού: Σοφία Πελοποννησίου-Βασιλάκου

© Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης - Εκπαιδευτικά Προγράμματα, Αθήνα 2008